Låt husen leva

Skansvakten har valt detta motto som rubrik för ett antal artiklar som handlar om olika bebyggelsemiljöer i Älvdalen. Mottot står som rubrik över det Europeiska Byggnadsvårdsåret här i Sverige. 1975 är alltså året när vi bör engagera oss MERA för våra byggnader och byggnadsmiljöer, som omger oss. Vi hoppas att Skansvaktenläsaren, som själv äger byggnader av speciell karaktär, till exempel fäbodhus, sekelskifteshus eller andra intressanta byggnader låter dessa byggnader LEVA vidare i sin stil. Tänk på vilka fönster DU väljer vid byte, dörrar, färgsättning osv. Håll dig till byggnadens ursprunglighet blir resultatet bäst!

Slogbodsmiljö vid Ökenmyren, bestående av slogbod, lada samt stall.
Foto: Kerstin Clasén 1974.

Ökenmyren

Ökenmyren är en slogbodsmiljö av stor kulturhistorisk betydelse. Området är beläget vid Tennån, norr Mångsbodarna och där gäller utomplansbestämmelser.

Objektet avser 3 byggnader, slogbod, lada och stall intill gammal myrslog.

Miljön med byggnaderna utgör en mycket säregen företeelse. Inom kommunen finns ingen så intakt slogmiljö bevarad. . Objektet ligger ca 500 m från bilväg och byggnaderna är i tämligen gott skick. Området ägs av Älvdalens Jordägande Socknemän. Stallet köpte Fält Anders i Väsa av grannen Glädje Abraham i slutet av 1800-t. Byggnaden stod tidigare vid Väsa åkstugeplats.

Vid betraktan av en sådan miljö förundras man över byggnadernas form, tänker sig in i dess funktion och söker kanske föreställa sig det liv som fördes vid denna primitiva bostadsform.

Ett stycke in på nittonhundratalet var det fortfarande ganska vanligt att allmogen i Älvdalen drog ut på myr- och slogslåtter för att samla vinterfoder till kreaturen.

För att lära oss hur arbetet gick till vid myrslogar kommer vi att få följa med några Väsabor till Ökenmyren en sommar då seklet var ungt.

Det var en gråklädd skara med vuxna och barn som tidigt på morgonen den 12 juli gjorde sig redo att från Tennänget klövja på en gammal stig, som ledde över Näsbodarna till Ökenmyren.

Karlarna bar stora slokhattar, som var vanligt på den tiden. Sällskapets kläder var nötta och slitna, det mesta var tillverkat av blaggarn. På fötterna hade man gamla pliggskor. Strumpor var för dyrbara att använda, därför var fötterna lindade med trasor.

Vägen bar fram över många myrmarker och vattendrag. Det kyliga vattnet rann in och ut genom skorna.

Fält Anders (f. 1870) och hans hustru Skord Margit (f. 1871) hade sina barn Karl, Erik, Anna och Frans med på slåttern medan de två yngsta fick lov att stanna hemma hos farmor och farfar. Småttingarna tröstades med orden: "diem kumm ja:m ba brö:kuppan fa fisslas" (dom kommer hem när det börjar bli tomt i brödpåsen), när de längtade efter far och mor.

Bland dem som skulle deltaga i arbetet därborta i myrmarkerna sågs det gamla paret Blund Anders och Sålder Kerstin med dotter Blund Emma och måg Bogg Johan. Sofia och Albert Andersson var också med.

Dessa människor visste, liksom allt annat slåtterfolk, ej hur länge deras vistelse skulle vara. Vid god väderlek var arbetet avklarat på någon vecka men regnade det mycket fick man bereda sig på tre veckor eller rent av längre tid.

Sent om kvällen den 12 juli var man framme vid slogarna. Det hade varit en arbetsam dag i skogs- och myrmarkerna. Både vuxna och barn hade uppskattat besöket i Näsbodarna, där det var liv och rörelse bland fäbodfolket.

Skönt var det i alla fall att vara framme och göra upp eld i det bakom ladan tillbyggda gapskjulet. Där skulle all mat tillredas och varje hushåll hade sin bänk och utrymme därinne.

Aftonvarden, som bestod av kornmjölsgröt och tunnbröds"gås" smakade speciellt bra denna sena kväll.

Det var så hög tid att bereda nattlägret inne i ladan. Strax till höger om dörren fanns en primitiv säng, vilken Blund Anders och hans hustru använde. På ena gavelväggen fanns en likadan som Fält Anders och Skord Margit sov i. På golvet breddes hö ut. Där var barnens sovplatser.

Myggen svärmade och sög. Blund Anders gjorde därför en "muggdemba" (eld för myggen) och på en flat häll på golvet inne i ladan, för att man skulle få nattvila.

Den ljusa natten trängde in genom timmerväggarna, Tennåns rinnande vatten brusade och trötta ögon slöts. Kanske drömde någon av barnen om fisket i ån eller i tjärnarna omkring. Gapande tom stod slogboden. Ingen sov i den sedan ladan kommit på plats.

Tidigt nästa morgon var folket på benen, det doftade friskt från skogen och dagen verkade bli vacker.

Slåtterfolk vid Sprittbod vid Gryvelån i början av seklet. Känner någon igen människorna på bilden?
Foto: Waltin.

Kvinnorna ordnade om i kokskjulet bakom ladan, barnen skrattade och väsnades och karlarna såg över sina slåtterredskap. En kaffetår stärkte gott och man såg fram mot en god arbetsdag.

Idag skulle Frost-Lars myren slås.

Karlarna slogo och kvinnorna vände höet (rufsade). Arbetet gick lätt den första dagen, hässjorna reste sig majestätiskt. Det var en annan hässjning än hemma i byn. Först skulle ett underrede – golv – av björkris läggas. Detta användes vid hemfrakten som lassris. Hässjorna ingärdades med stänger och klykor, för att skydda mot närgånget vilt och betande kor från fäbodarna.

Barnen som fick gå ned till Tennån och fiska hade en härlig dag. På eftermiddagen kom de hem med två fina gäddor till hushållet.

Visst var alla trötta första kvällen men karlarna längtade bort till Sniptjärn. Där hade man en båt. Det bar iväg på nätfiske och de båda äldsta pojkarna Karl och Erik fick följa med.

Fisket kunde vara så gott att man somliga år hade en 25–30 l kagge med saltad fisk vid hemfärden från slåttern.

Helt ovetande gick slåtterfolket i år en svår tid till mötes.

Första dagen hade man vackert väder men sedan regnade det dagligen en lång tid. Somliga dagar gick det inte ens att försöka tänka på slåttern, utan där satt folket kring elden medan tunga moln hängde över stortallarna. Ingen var sysslolös för den skull. Karlarna och pojkarna snickrade skedar, yxskaft och ösor medan kvinnorna höll sig till ”gerdi” (stickningen). Kvällarna blev kyliga och fuktiga. Kvinnorna svepte därför om sig sina schalar de brukade använda om natten.

Äntligen sken solen en morgon och nu blev det bråttom. Alla skulle nu hjälpas åt. De minsta barnen Anna och Frans skulle också med. Far slog och barnen skulle ”rufsa”. Det fanns dock många saker som lockade barnen denna glada soldränkta morgon. Tänka sig – här vid Ökenmyren försvann Ökenbäcken rakt ned i myren! Detta förstummade barnen oerhört. Fält Anders var en mild man och förstod barnens nyfikenhet.

Anna och Frans gjorde i alla fall sitt bästa emellan utflykterna till bäcken och till matsäcken – en ”sirapsputä:l” (sirapsflaska) och tunnbröd. När de kom hem undrade Blund Emma hur det gått. Anna svarade då hurtigt: ”fingum fell ingan ma:s” (vi kom då väl inte efter). Men när modern synat arbetet fick barnen ordentligt med bannor, ty enligt henne hade de ”trådåd nid edr i måjrä”. De hade med andra ord trampat ned det nyslagna höet i myren.

Regnet vidtog åter och man började bli bekymrad över om maten skulle räcka till. Visst hade man tagit med mycket tunnbröd, kornmjöl, kaffe, salt, ärter, saltat kött och fläsk, potatis och smör men nu var inte mycket kvar trots att man drygat ut med fisken som fångats.

Helt ensamma var man ej i skogen. Ett stycke längre upp efter Tennån bodde slåtterfolk från Västermyckeläng. En kväll fick barnen följa med dit upp. Folket bodde där i en riktig timmerstuga. Det var egentligen en dammstuga. Från farstun fanns två dörrar, som vette åt vardera hållet. Stugan bestod av två rum med en stor mur mitt på den vägg som avdelade huset. Åt vardera hållet vette en öppen spis.

Här blev det både prat och kaffe. Det stora samtalsämnet var förstås den dåliga slåttern och det ihärdiga regnandet.

När man vandrade hemåt var det sent om kvällen.

Så gick dag efter dag.

Foder till hästen slogs där det fanns tillgång, dock ej på ängena, ty det som växte där var man alltför rädd om.

Värre med mat blev det för folket och en dag fick Skord Margit ge sig i väg på en gammal skogsstig mot Vasselbodarna för att tigga mat! Blund Anders var ”gudelig” och bad sina böner varje afton. I år hjälpte Gud ej och Anders riviga hustru Sålder Kerstin fick vatten på kvarn en söndag när Anders påpekade att det var helgdag och arbetet borde vila. ”Gud Fader baidär int etter någä lä:vär”, sa hon och fick så iväg slåtterfolket ut på myrarna.

Trots det ivriga regnandet blev man till slut klar med slåttern på Frost-Lars måjrä, Skeer-tjenn, Öken-måjrä med flera ängar och kunde draga hem till Väsa där nya arbetsuppgifter väntade. Först när vintern fallit på fraktades myrhöet hem.

Vid tvåtiden på natten for då bönderna iväg med häst och släde för att återkomma sent om aftonen med skörden från sommarens slitsamma veckor vid Ökenmyren.

Kerstin Clasén

Slogbebyggelse vid Ökenmyren. Ladan anv. under slåtter som övernattningsställe. Stallet har i senare tid anv. vid skogsarbete. Foto: Johan Wringdahl 1973.

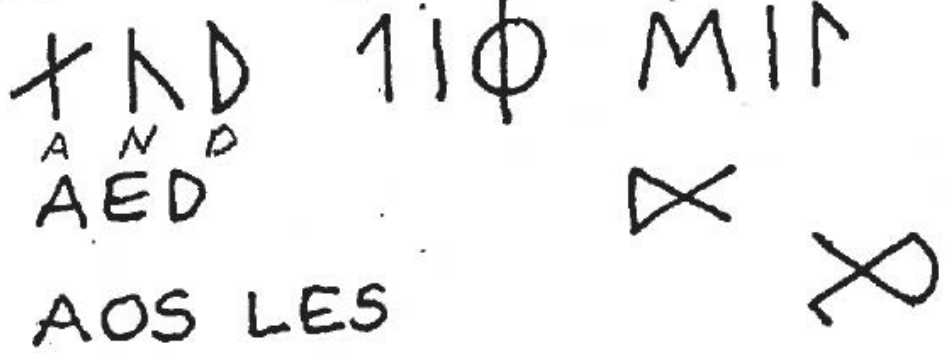
Bröderna Karl och Frans Alm i slogboden vid Ökenmyren, där de i sin barndom deltog i myrslåtter. Till höger om Karl kan man på boden läsa följande: "Dena bod är opplagad den 2 augusti 1805". Älvdalens Jordägare har även dom restaurerat denna bod för ett antal år sedan. Boden är förmodligen uppförd under 1700-t. Foto: Johan Wringdahl 1973.

Efterlysning

När vi, deltagare i dokumentation av Måmstad, plockade i gamla bypapper sin varit i förvar i Dahl Sven Janssons gård hittades en köpnota där det på baksidan stod skrivet följande:

Vid gammal slogbod Ökenmyren finns
en stor sten med anno 1616

Under detta var följande runor och bokstäver:

Är det någon som vet något om denna sten med dessa inristningar, hör av er till Rots Skans snarast.

Mats Elfquist